

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΗΡΙΚΗ ΕΛΕΝΗ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΗ ΕΛΕΝΗ



Η ΕΛΕΝΗ ΌΠΩΣ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ Ο ΟΜΗΡΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΙΑ, ΡΑΨΩΔΙΑ δ 285-292

- Τσίριξαν τότε οι άλλες Τρωαδίτισσες· όμως εμένα γέμισε χαρά η καρδιά μου· γιατί είχα αλλάξει μέσα μου, ήθελα πια σπίτι μου να γυρίσω μετανιωμένη για την τύφλα μου, που μου τη φόρτωσε η Αφροδίτη· όταν με πήρε να με φέρει εδώ, μακριά απ' τη γλυκιά πατρίδα μου και χωρισμένη από τη θυγατέρα μου, από την κάμαρή μου, τον νόμιμο άντρα μου, που βέβαια δεν υπολείπεται σε τίποτε κι από κανένα, μήτε στη γνώση του μήτε στην ομορφιά.



ΙΛΙΑΔΑ (ραψ.Γ 121-160)

Μηνύτρα στην λευκόχερην Ελένην ήλθ' η Ίρις
και ομοιώθη με την αδελφήν του ανδρός της
Λαοδίκην,
που 'χε τον Ελικάωνα Αντηνορίδην άνδρα
απ' όλες ωραιότερη τες κόρες του Πριάμου.
Την ήβρεν οπού ύφαινε διπλό μεγάλο υφάδι
πορφύριο κι επάνω του κεντούσε τους πολέμους
των χαλκοφόρων Αχαιών, των ιπποδάμων
Τρώων
που εξ αφορμής της απαρχής εκείνοι
επολεμούσαν.

Εστάθηκ' η γοργόποδη θεά εμπρός της κι είπε:
«Έλα, γλυκιά μου, πράγματα να ιδείς και να
θαυμάσεις

των χαλκοφόρων Αχαιών, των ιπποδάμων
Τρώων,

αυτοί που τον πολύθρηνον αγώνα του πολέμου
ν' αρχίσουν ήσαν πρόθυμοι, τώρα ησυχάζουν
όλοι·

έπαυσ' ο πόλεμος και αυτού γυρμένοι στες
ασπίδες

κάθονται κι έστησαν ορθά σιμά τους τα κοντάρια,
κι ο ψυχερός Μενέλαος κι ο Πάρις εκεί κάτω
με τα μακριά κοντάρια τους για σε θα
πολεμήσουν·

και ο νικητής ομόκλινην θα σ' έχει αγαπημένην».

Είπε η θεά και τρυφερήν της βάζει επιθυμίαν του πρώτου ανδρός, της χώρας της και των γλυκών γονέων.

Κι ευθύς από τον θάλαμον μ' ένα λευκό μαγνάδι η Ελένη εχύθη και θερμά τα δάκρυα της κυλούσαν.

Και δύο της θεράπαινες, η κόρη του Πιθέως Αίθρα και η μεγαλόφθαλμη Κλυμένη ακολουθούσαν.

Και των Σκαιών Πυλών ευθύς τον πύργον ανεβήκαν.

Και ο Πρίαμος, ο Πάνθοος, ο Λάμπρος, ο Θυμοίτης,
ο Ικετάων, βλάστημα του Άρη, και ο Κλυτίος,
και δύο φρονιμότατοι Αντήνωρ και Ουκαλέγων,
όλοι των Τρώων αρχηγοί και σύμβουλοι εκαθόνταν
στον πύργον των Σκαιών Πυλών, που γέροντες ως ήσαν
είχαν αφήσει τ' άρματα, αλλ' ήσαν δημηγόροι
εξαίρετοι και ομοιάζαν τους τσίτσικες που χύνουν
από το πυκνό φύλλωμα την ιλαρή λαλιά τους.
Κι άμ' είδαν ως εσίμωνε στον πύργον την Ελένην,
συνομιλούσαν σιγανά με λόγια πτερωμένα:
«Κρίμα δεν έχουν οι Αχαιοί, δεν έχουν κρίμα οι Τρώες
χάριν ομοίας γυναικός τόσον καιρόν να πάσχουν·
τωνόντι ομοιάζει ωςάν θεάς η τρομερή θωριά της
αλλά και ως είναι ασύγκριτη καλύτερα να φύγει
παρά να μείνει συμφορά σ' εμάς και στα παιδιά μας».





ΣΤΗΣΙΧΟΡΟΣ - ΠΑΛΙΝΩΔΙΑ

- Σχετικά με το μύθο της Ελένης
- Ο Στησίχορος είναι γνωστός για την περίφημη παλινωδία του. Είχε γράψει ένα ποίημα υβριστικό για την Ωραία Ελένη και τον Τρωικό Πόλεμο, αλλά αμέσως μετά λέγεται πως τυφλώθηκε. Έπειτα, συνέγραψε μια δεύτερη ωδή, μια παλινωδία, για να "διορθώσει" όσα είχε γράψει για την Ελένη και σαν από θαύμα ξαναβρήκε την όρασή του.
- Στο Φαίδρο του Πλάτωνα, μας παραδίδεται η παλινωδία του Στησίχορου. Η Ελένη ήταν στην Αίγυπτο, ενώ μια οπτασία της βρισκόταν στην Τροία:
 - οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος οὗτος,
 - οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν εὐσέλμοις,
 - οὐδ' ἴκεο Πέργαμα Τροίας·
- Στην εκδοχή αυτή του Στησιχόρου φαίνεται να βασίζεται ο Ευριπίδης στην τραγωδία Ελένη. Με τη σειρά του, ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης δανείζεται ένα διάλογο από την τραγωδία του Ευριπίδη στο ποίημα του Ελένη.



ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΕΛΕΝΗ

- *Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἂν αὐτὴν τοῖς Ἑλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῆ. Εἰ δέ τοι καὶ ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ταῦτα ἐγίγνωσκον, ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρώων, μάλιστα δὲ οἱ αὐτοῦ υἱεῖς, ὅποτε συμμίσγοιεν τοῖς Ἑλλησιν, ἀπώλλυντο, Πρίαμος, εἰ καὶ αὐτὸς Ἑλένη συνώκει, ἀπέδωκεν ἂν αὐτὴν Μενελάῳ, ἵνα αὐτὸς καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀπαλλαγείεν τῶν παρόντων κακῶν. Ἄλλ' οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι οὐδὲ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὥς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι, τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι καταφανὲς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι, ὥς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν.*

ΕΛΕΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΥΠΙΔΗ

- Έτσι η Ελένη στην τραγωδία του Ευριπίδη βρίσκεται από χρόνια στην Αίγυπτο, στο παλάτι του Πρωτέα, μετά το θάνατο του οποίου ο διάδοχος και γιος του Θεοκλύμενος, επιμένει παρά την άρνησή της να την παντρευτεί. Στον Πρόλογο, η Ελένη, που καθόταν ικέτιδα στο μνήμα του Πρωτέα, σηκώνεται και παρουσιάζεται στους θεατές, για να εξηγήσει το λόγο της παρουσίας της στην Αίγυπτο και της καταφυγής της στον τάφο του Πρωτέα. Η ίδια εξιστορεί την καταγωγή της λέγοντας ότι είναι κόρη του [Τυνδάρεω](#) και της [Λήδας](#), χωρίς όμως να αποκλείει και την περίπτωση να είναι κόρη του [Δία](#), ο οποίος φημολογείται ότι πλησίασε ερωτικά τη μητέρα της υπό τη μορφή κύκνου. Οι συμφορές της λοιπόν αρχίζουν από τη νίκη της [Αφροδίτης](#) κατά την κρίσιν περί κάλλους», όταν η θεά αυτή για να εξασφαλίσει την εκλογή της από τον [Πάρι](#), υποσχέθηκε ως ανταμοιβή του τον γάμο του με την Ελένη. Η [Ήρα](#) όμως οργισμένη για την ήττα της, δημιουργεί από σύννεφο ένα ομοίωμα (είδωλον) το οποίο θα πάρει μαζί του ο Πάρις, νομίζοντας ότι απάγει την Ελένη. Την Ελένη την έστειλε ο Δίας μέσω του Ερμή στην Αίγυπτο, για να ζήσει στο παλάτι του Πρωτέα, περιμένοντας τον άνδρα της Μενέλαο να επιστρέψει από τον πόλεμο.

ΓΟΡΓΙΑΣ

- Ο Γοργίας στο έργο του *Ἐλένης ἐγκώμιον*, ένα ρητορικό παίγνιο, απαριθμεί τέσσερις παράγοντες στους οποίους ενδεχομένως οφείλεται η φυγή της Ελένης με τον Πάρη: α) τους θεούς και την τύχη, β) τη βία, γ) τον πειστικό λόγο και δ) τον έρωτα. Και οι τέσσερις, κατά τον Γοργία, είναι ανώτεροι από την ανθρώπινη βούληση, άρα η Ελένη δεν ευθύνεται για την πράξη της.
- *Ἦ γὰρ Τύχης βουλήμασι καὶ θεῶν βουλευμάσι καὶ Ἀνάγκης ψηφίσμασιν ἔπραξεν ἢ ἔπραξεν, ἢ βία ἄρπασθεῖσα, ἢ λόγοις πεισθεῖσα, ἢ ἔρωτι ἀλοῦσα. Εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ πρῶτον, ἄξιός αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος· θεοῦ γὰρ προθυμίαν ἀνθρωπίνῃ προμηθία ἀδύνατον κωλύειν. [...] Εἰ οὖν τῇ Τύχῃ καὶ τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀναθετέον, τὴν Ἐλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον.*
- **Γοργίας, Ἐλένης ἐγκώμιον 6**

Η ΕΛΕΝΗ ΤΟΥ ΡΙΤΣΟΥ

- Το 1970, ενώ ο Γιάννης Ρίτσος βρίσκεται σε κατοίκον περιορισμό στο Καρλόβασι της Σάμου, γράφει έναν ακόμη θεατρικό μονόλογο με τίτλο «Η Ελένη», ένα πολύστιχο ποίημα το οποίο θα αποτελέσει μέρος της ποιητικής συλλογής «Τέταρτη Διάσταση», μια συλλογή που γράφτηκε μέσα σε 20 περίπου χρόνια και είναι μια από τις κορυφαίες της νεοελληνικής ποίησης.

Ελενη του
Σεφερη

Αηδόνι ντροπαλό, μες στον ανασασμό των φύλλων,
σύ που δωρίζεις τη μουσική δροσιά του δάσους
στα χωρισμένα σώματα και στις ψυχές
αυτών που ξέρουν πως δε θα γυρίσουν. 5
Τυφλή φωνή, που ψηλαφείς μέσα στη νυχτωμένη μνήμη
βήματα και χειρονομίες. δε θα τολμούσα να πω φιλήματα.
και το πικρό τρικύμισμα της ξαγριεμένης σκλάβας.

"Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες".

Ποιες είναι οι Πλάτρες; Ποιος το γνωρίζει τούτο το νησί; 10
Έζησα τη ζωή μου ακούγοντας ονόματα πρωτάκουστα:
καινούργιους τόπους, καινούργιες τρέλες των ανθρώπων
ή των θεών.

η μοίρα μου που κυματίζει
ανάμεσα στο στερνό σπαθί ενός Αίαντα
και μian άλλη Σαλαμίνα 15
μ' έφερε εδώ σ' αυτό το γυρογάλι.

Το φεγγάρι
βγήκε απ' το πέλαγο σαν Αφροδίτη.
σκέπασε τ' άστρα του Τοξότη, τώρα πάει να 'βρει
την καρδιά του Σκορπιού, κι όλα τ' αλλάζει.

Πού είναι η αλήθεια; 20
Ήμουν κι εγώ στον πόλεμο τοξότης.
το ριζικό μου, ενός ανθρώπου που ξαστόχησε.

Αηδόνι ποιητάρη,
σαν και μια τέτοια νύχτα στ' [ακροθαλάσσι του Πρωτέα](#)
σ' άκουσαν οι σκλάβες Σπαρτιάτισσες κι έσυραν το θρήνο, 25
κι ανάμεσό τους-ποιος θα το 'λεγε-η Ελένη!
Αυτή που κυνηγούσαμε χρόνια στο Σκάμαντρο.
Ήταν εκεί, στα χείλια της ερήμου. την άγγιξα, μου μίλησε:
"Δεν είν' αλήθεια, δεν είν' αλήθεια" φώναζε.
"Δεν μπήκα στο γαλαζόπλωρο καράβι. 30
Ποτέ δεν πάτησα την αντρειωμένη Τροία".

Με το [βαθύ στηθόδεσμο](#), τον ήλιο στα μαλλιά, κι αυτό
το ανάστημα
ίσκιοι και χαμόγελα παντού
στους ώμους στους μηρούς στα γόνατα.
ζωντανό δέρμα, και τα μάτια 35
[με τα μεγάλα βλέφαρα](#),

ήταν εκεί, στην όχθη ενός Δέλτα.
Και στην Τροία;
Τίποτε στην Τροία-ένα είδωλο.
Έτσι το θέλαν οι θεοί.
Κι ο Πάρης, [μ' έναν ίσκιο πλάγιαζε σα να ήταν πλάσμα](#) 40
ατόφιο.
κι εμείς σφαζόμασταν για την Ελένη δέκα χρόνια .

Μεγάλος πόνος είχε πέσει στην Ελλάδα.

Τόσα κορμιά ριγμένα

στα σαγόνια της θάλασσας στα σαγόνια της γης.

Κι οι ποταμοί φουσκώναν μες στη λάσπη
το αίμα

για ένα λινό κυμάτισμα για μια νεφέλη
μιας πεταλούδας τίναγμα το πούμπουλο
ενός κύκνου

για ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν
Ελένη.

Κι ο αδερφός μου;

Αηδόνι αηδόνι αηδόνι,

τ' είναι θεός; τι μη θεός; και τι τ' ανάμεσό
τους;

"Τ' αηδόνια δε σ' αφήνουνε να κοιμηθείς στις Πλάτρες".

Δακρυσμένο πουλί,
στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη
που έταξαν για να μου θυμίζει την πατρίδα, 55
άραξα μοναχός μ' αυτό το παραμύθι,
αν είναι αλήθεια πως αυτό είναι παραμύθι,
αν είναι αλήθεια πως οι άνθρωποι δε θα ξανατιάσουν
τον παλιό δόλο των θεών.
αν είναι αλήθεια
πως κάποιος άλλος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια, 60
ή κάποιος Αίαντας ή Πρίαμος ή Εκάβη
ή κάποιος άγνωστος, ανώνυμος που ωστόσο
είδε ένα Σκάμαντρο να ξεχειλάει κουφάρια,
δεν το 'χει μες στη μοίρα του ν' ακούσει
μαντατοφόρους που έρχονται να πούνε 65
πως τόσος πόνος τόση ζωή
πήγαν στην άβυσσο
για ένα πουκάμισο αδειανό για μίαν Ελένη.



ΤΕΛΟΣ